

Edith Hahn Beer (i samarbejde med Susan Dworkin)
Naziofficerens hustru – En jødisk kvindes dobbeltliv i Det Tredje Rige

Oversat fra amerikansk af Truels Præstegaard Sørensen
People's Press 2011
310 sider ill.
Kr. 299 vejl.

Denne bog handler i ekstrem grad om overlevelse. Om en ung, begavet, videbegærlig og veluddannet jødisk wienerpigens desperate og vellykkede forsøg på at undgå deportation og tilintetgørelse i Det tredje Riges vanvidsmaskine.

Ved siden af overlevelse handler bogen i høj grad også om frigørelse. Frigørelse fra de roller, man – ikke mindst kvinder - fødes ind i, og som tilværelsen senere placerer én i. Frigørelse fra fædre, frigørelse fra samfundsnormer, fra mænd generelt og i særdeleshed fra ægtemænd. Med det mål at udvikle sig til et selvstændigt individ, der kan tage tilværelsen i egne hænder.

Det er en bog om en survivor, der overlevede på trods af alle odds, og hvis liv på flere måder blev defineret af hendes køn. Og som udnyttede sin status som en tiltrækkende og ”arisk-udseende” kvinde til at tage en falsk identitet. For at undgå deportation og tilintetgørelse i det nazistiske Europa. Hun blev nødt til at påtage sig rollen som en snæversynet nazistisk Hausfrau, der gik i ét med tapetet. Helt i strid med sin intellektuelle skoling som jurist. Hun påtog sig en dobbeltidentitet, hvor ”sjælen forpupper sig i fornuftsbestemt tavshed” – som hun skriver et sted.

Versailles-kongressen havde opløst Det østrig-ungarske Imperium og oprettet småstaten Østrig. Men den tidligere imperiehovedstad Wien var i det store og hele forblevet den samme. Storheden og pompøsiteten i slottene, teatrene, museerne og andre bygninger passede slet ikke til den nye nationalstat og kunne godt forlede wienerne til at tro, at de stadig levede i et imperium. Livet på gaderne og på cafeerne var stadig sprudlende, livsbekræftende og ikke mindst broget og kosmopolitisk.

Men det hele ændrede sig, da det nazistiske Tyskland i foråret 1938 marcherede ind i Østrig. Budt velkommen af mange østrigere og for at realisere Anschluss, Heim ins Reich og landets nazificering. Forfatteren skriver side 58:

”En af de første ting, nazisterne gjorde, var at uddele 100.000 gratis radioapparater til de kristne i Østrig. Hvorfra de fik radioerne? Fra os selvfølgelig. Umiddelbart efter Anschluss blev jøderne pålagt at aflevere deres skrivemaskiner og radioer. Ideen var

den, at hvis vi ikke kunne kommunikere med hinanden eller omverdenen, ville vi blive isoleret og lettere at terrorisere og manipulere. En snedig plan, der virkede”.

Men det var kun begyndelsen på udfasningen af de østrigske jøder. Østrigs krystalnat, ariseringsproces og alt det andet hæslige kunne begynde. Hvor jøderne blev berøvet værdier, boliger, butikker, embeder og ikke mindst værdighed og integritet. Samt tvunget til at skrubbe offentlige steder med tandbørste, som forfatteren skriver et sted..

Edith Hahn var i 1938 24 år gammel og jurastuderende på sidste år ved Wiens universitet med det mål at blive dommer. På trods af byens patriarkalske struktur og kultur og på trods af restauratørfarens modstand havde Edith fem år tidligere startet studierne. Men efter Anschluss blev hun tvunget til at opgive studierne - lige før de afsluttende eksamener.

Men det var universitetsstudierne, der gav hende menneskeligt overskud og gjorde hende i stand til at overleve og hjælpe andre under jødeforfølgelserne. Her mødte hun også sin første kærlighed Joseph Rosenfeld, kaldet Pepi, hvis opgivende holdning overfor livets udfordringer på længere sigt fik afgørende betydning for Hahn. Et eksempel fra bogen. En ven spørger efter Anschluss, om hun vil være medlem af en antinazistisk undergrundsorganisation. Hun er tilbøjelig til at sige ja. ”Men Pepi sagde nej. Så jeg fortalte min ven, at han måtte arbejde uden mig. Som en god lille pige gjorde jeg, hvad Pepi Rosenfeld sagde”. Men episoden var også et forvarsel om den konflikt mellem uddannelse og de traditionelle kønsroller, der til sidst førte til et brud mellem dem.

Edith og moren blev i 1939 forflyttet til Wiens jødeghetto. Men et par år senere - i april 1941 - blev Edith, påført den diskriminerende jødestjerne, sendt i arbejdslejr i Tyskland. Til umenneskeligt hårdt arbejde - først på et aspargeslandbrug, senere på en kartonagefabrik. Disse arbejdslejre havde til hensigt at forsyne tyske virksomheder med billig arbejdskraft. Før den som udslidt kunne sendes videre til det endelige mål – tilintetgørelseslejrene i Polen. To uger, før Edith vendte tilbage til Wien i juni 1942, var moren blevet deporteret til den sikre død i gaskamrene i det tyskbesatte Polen. Noget, datteren først efter krigen fik sikker viden. Men usikkerheden omkring moderens skæbne forblev et traume, som i mange år plagede datteren.

Efter sin tilbagekomst til Wien besluttede den nu afmagrede og sygdomsplagede Edith at blive u-båd – det var Gestapos udtryk for en jøde, der for at undgå deportation gjorde sig usynlig for myndighederne. Hun brød forbindelsen til kæresteren Pepi og besluttede at skaffe sig en ny identitet. Overlevelse for enhver pris. Jøden

Edith Hahn forvandlede ved gode pigevenners hjælp til den ariske stortysker Grete Denner – udstyret med de rigtige dokumenter og stempler. Og ikke mindst med en historie og de rigtige holdninger.

Hun rejser til München, møder her en tysker fra Brandenburg og bliver forelsket og genelsket. ”Vandet begynder at koge, når jeg sidder i badekarret, så meget tænker jeg på dig”, erklærede tyskeren. Senere blev Edith også gift med sin Werner med efternavnet Vetter – trofast medlem af Partiet og betroet funktionær på en stor flyfabrik i Brandenburg. Edith Hahn, nu Grete Denner blev gift Vetter. Hun kalder i bogen det både komisk og ironisk, at en jødisk kvinde, der levede i skjul, nu blev en ”deutschblütig” og respekteret kvinde i Det tredje Rige med ret til at producere arisk-rene tyske børn.

Men prisen var at leve og opføre sig som den korrekte og passive Hausfrau, hvis eneste pejleværker i livet var Ehemann, Küche und Kinder. En dag, Werner kom hjem fra arbejde, erklærede han, at ”jeg er yderst tilfreds med den måde, du holder hjemmet på. Selv over døren er der støvet af. Det er et godt arbejde, virkelig godt” (side 198). Men forelsket var hun i sin Werner, og de fik et barn, Angelika, sammen.

Werner blev sendt til fronten i Det tyske Riges sidste krampetrækninger og falder i russisk fangenskab. På det totale sammenbruds vilkår måtte Edith sammen med sin datter prøve at overleve i efterkrigsårenes kaos og smalhals. Hun blev endog af den russiske besættelsesmagt udnævnt til dommer i Brandenburg - takket være sine næsten færdige jurastudier i slutningen af tredverne. Kontakten til de sovjetiske besættere førte endvidere til, at Edith fik sin mand frigivet fra krigsfangenskab.

Men russernes hjælp havde sin pris – de krævede, at hun blev meddeler. Da besluttede Edith at ansøge om emigration til England. Også forholdet til Werner gik i stykker. Han kunne ikke vænne sig til, at rollerne nu var byttet om. Edith var blevet skafferen og forsørgeren. Det kunne den arbejdsløse og nu æreløse mand, der var opdraget i nazisternes kønsideal, slet ikke klare. Så de blev skilt. Mens Edith Hahn opnåede indrejsetilladelse til England. Men nu til en tilværelse, hvor hun måtte begynde helt forfra. På egne betingelser. I 1957 giftede Edith Hahn sig med en - ligeledes jødisk - smykkehandler ved navn Fred Beer. Og efter hans død i 1984 slog hun sig ned i Israel. Hun døde i England i 2009.

Til sidst et dybt for ikke at sige forarget hjertesuk over forlagets udformning af bogens omslag og titel. ”En naziofficers hustru” er den kommet til at hedde – ganske vist efter originaludgaven, men alligevel. Uagtet det først er på side 252, at ordet officer overhovedet optræder første gang. Werner var i krigens start blevet kasseret til al krigstjeneste pga. blindhed på det ene øje.

Først i krigens allersidste måneder, hvor alt kunne bruges som kanonføde, blev Werner soldat og officer. Nazist kan man også sætte spørgsmålstegn ved. Han kendte sin kones dobbeltspil og falske identitet. Han stjal maling fra sin arbejdsplads, kunne ikke døje autoriteter, og sammen med sin kone lyttede han til bl.a. BBC. Så at kalde ham naziofficer er en grov eufemisme. Hans adfærd efter hjemkomsten fra fangenskab var lige så meget præget af almen preussisk familiepolitik som af nazistisk ideologi.

Men en dejlig, helstøbt, velskrevet og læseværdig bog er der under alle omstændigheder kommet ud af Edith Hahn Beers erindringer. De tegner et skarpt og nuanceret billede af jødisk liv før, under og efter Europas store syndefald.